

FT 21 – Fordítástudomány ma és holnap **(Budapest, Eötvös Loránd Tudományegyetem,** **2016/17 tavaszi és 2017/18 őszi félév)**

Zachar Viktor

E-mail: zacharviktor@gmail.com

A 2016/2017-es tanév második és a 2017/18-as félév első félévében további nyolc előadással folytatódott az *FT 21 – Fordítástudomány ma és holnap* című előadássorozat az ELTE BTK Fordító- és Tolmácsképző Tanszékén, amelyben ezúttal is helyet kaptak más intézményektől érkező kollégák. A tavaszi félév első – összességében a huszonegyedik – előadását Robin Edina, a tanszék megbízott oktatója és az általa vezetett kutatócsoport négy doktorandusza tartotta. *Kutatások a Fordítástudományi Doktori Program Pannonia Korpuszában* című prezentációjuk öt különálló előadásnak is volt tekinthető, de ezeket összefogta a fent nevezett, újonnan létrehozott és folyamatosan bővülő korpusz.

Robin Edina felvezető bemutatója éppen ezt a korpuszt volt hivatott röviden bemutatni. Rámutatott arra, hogy az egyben párhuzamos és összehasonlítható, hogy multimodális, a modern (2000 utáni) nyelvhasználatot tükrözi, teljes irodalmi és szakszövegeket tartalmaz és más korpuszokkal kombinálható. Az egyes alkörpuszokban találunk lektorált és lektorálatlan, újrafordított, hallgatók, önkéntes és hivatásos fordítók által átültetett szövegeket, és nincsenek kizárva a szóbeli, videón rögzített szövegek sem. Végezetül kitért az ebben rejlő lehetőségekre is: az itthon egyedülállónak számító kezdeményezés lehetővé teszi az automatikus és félautomatikus gépi elemzéseket, a statisztikai és szógyakoriság-vizsgálatokat, a kontrasztív kvalitatív elemzést, a különböző műfajok és szövegfajták vizsgálatát, valamint a szövegminőség hatásának mérését.

Dankó Szilvia PhD-hallgató a fordításban található alulreprezentált célnyelvi elemekkel, ezen belül is a *szokott* szóval kapcsolatban végzett vizsgálatait mutatta be. Kifejtette, hogy ezek az ún. egyedi nyelvi elemek ugyan nem lefordíthatatlanok, de nincs kézenfekvő ekvivalensük. Összesen 73 fordított és 121 eredeti magyar szövegben – irodalmi és szakszövegben egyaránt – vizsgálta angol–magyar nyelvirányban a „szokott + főnévi igenév” szerkezetet, és erre példákat is hozott a prezentációja során. Ezek alapján fordított szövegben ritkább ennek a szerkezetnek az előfordulása, és műfaji eltérés is tapasztalható volt: szakszövegekben alacsonyabb az előfordulása, mint a szórakoztató irodalomhoz sorolhatóknál.

Götz Andrea doktorandusz a pragmatikai jelentésű *vajon* kérdő partikula helyzetéről értekezett fordított magyar szövegekben, amelynek használata nem kötelező és nincs angol megfelelője. A korpuszalapú kutatás keretében a

kétféle típussal párhuzamosan hatféle fordítási kombinációt azonosított, majd hat hipotézisét tesztelte. Ezek bizonyítása során feltárta, hogy a fordításnál a legritkább elemek a „zéró” elemek, valamint azt, hogy a lexikai változatosság és a „vajon” gyakorisága nem függ össze. A szerkesztett szövegek valamivel kevesebb „hogy” és valamivel több „vajon” tokent tartalmaztak, a nem fordított szövegekben pedig több az alárendelt mondat szerkezetes *vajon*. Ez utóbbi mindeképpen meglepő eredménynek nevezhető.

Szegh Henriett azt a kérdést járta körül a Pannonia Korpuszon végzett kutatás során, hogy létezik-e tolmácsolási szöveg. A korpusznak jelenleg 38 százalékat képezi tolmácsolási szöveg, ezen belül a doktorandusz öt angol és öt magyar nyelvű szövegen végzett vizsgálatokat. Megállapítása szerint az angol nyelven írt vagy angolul szóban elhangzott szövegek szószáma minden esetben magasabb a magyarnál. Feltűnő volt továbbá, hogy a tolmácsok több átváltási műveletet implicitálnak.

A februári előadás záró blokkjában Zolczer Péter *A hobbit* című film magyar szinkronjában és feliratában (két jelenetre vonatkozóan) vizsgálta a fordítói megoldásokat, vagyis a korpusz audiovizuális alkorpuszával dolgozott. Új kategóriaként bevezette a fonetikai konkretizációt arra a filmbéli esetre, hogy Gollam a magyar szinkronban selypít, az angol eredetiben viszont nem. Megállapításai szerint a szinkronban magasabb a kreatív megformálást célzó műveletek száma, pedig ez a legkorlátoltabb műfaj. A felirat esetében pedig több fordítói megoldás is azzal magyarázható, hogy a nyelvi közvetítő a hangzó nyelv benyomását szerette volna visszaadni.

A félév második előadása Bendik József szabadúszó fordító, tolmács, a Budapesti Corvinus Egyetem és a Pázmány Péter Katolikus Egyetem egykori tolmácsolásoktatójának nevéhez fűződik. *Nyelvtudomány és gyakorlattan* című előadásában megpróbálta összekapcsolni a nyelvi közvetítői gyakorlattant, vagyis az úgynevezett praxeológiát a nyelvtudománnyal. Ennek kapcsán az elején utalt egyrészt David Crystal *Linguistics* című könyvére, amelyben a szerző megpróbálta közelíteni a tudományt a gyakorlathoz, másrészt Deme László *A beszéd és a nyelv* című művére, amely szerint a nyelvtudomány az egyes nyelvhasználatok, a beszédek tudománya is.

A prezentáció ezt követő részében az előadó kifejtette, hogy professzionális nyelvhasználóként egyrészt nap mint nap problémákat oldunk meg, másrészt ennek során kiemelt szerepünk, felelőségünk is van, hiszen elsőként találkozunk például idegen szavakkal. A tolmácsolásra ő maga szakmai szolgáltatásként tekint, amelynek rendeltetése van: mégpedig a beszédmű (és nem a szöveg vagy az üzenet) előadása. Ezt követően több ábra segítségével szemléltette, mi is tartozik szerinte a gyakorlattanhoz. Az egyik alapján bemutatta, milyen szereplői vannak a tolmácsolási helyzetnek, mi veszi körül a nyelvi szakembert, milyen működési környezetben tevékenykedik, milyen személyiségjegyekkel kell rendelkeznie. Ezen ábra előnye, hogy egyszerre mutatja, a jelenség összes szereplőjét, összetevőjét, a szerepköröket és műveleteket.

Egy másik bemutatott modell kapcsán Bendik József arra tért ki, milyen válfajai vannak a tolmácsolási szolgáltatásnak, amelynek folyamatosan változó igényekhez kell alkalmazkodnia. Ez a modell tartalmazza a tolmácsolás módo-

zatának (konzekutív, szinkron stb.), kereti jellegének (kísérő, tárgyalási, közösségi, bírósági, tantermi stb.), tárgykörének (jog, gazdaság, ipar stb.) és a megbízó egyéb igényeinek elemeit (protokoll, titoktartás stb.). Az ezek alapján történő besorolás segíti a nyelvi közvetítőt a konkrét megbízás részletes megbeszélésénél az időtényező, a résztvevői kör és témakör, a szerződési feltételek és a kapcsolattartás szempontjai szerint.

A tanév utolsó előtti előadását Élthes Ágnes tartotta *Szimultán kettős nyelvi regiszter, avagy szakfordítás a műfordításban? (Zola két regénye alapján)* címmel. A Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem Idegen Nyelvi Központja docensének vizsgálódásai két Zola-regényre, a *Párizs gyomra* (1873) és az *Allat az emberben* (1890) címűre terjedtek ki, amelyek Antal László fordításában láttak magyarul napvilágot (1980/1963). Mindkét műben a szaknyelvi szavak, a „terminológiai háló” képviseli a szaknyelvi réteget, de egyéb elemek, mint például a passzív szerkezetek vagy a viszonylag egyszerű mondatok nem jelennek meg. A *Párizs gyomra* című regényben ez a gasztronómiai és építészeti szakszavakat jelenti, az *Allat az emberben* címűben pedig a vasúttal kapcsolatosakat. Ennek kapcsán az előadó részletesen kitért arra, hogy a szerző tudatosan kutatta az építészetet és a vasutat is, szakkönyveket olvasott, szakemberekkel konzultált, saját cikkgyűjteményekkel rendelkezett és tanulmányúton vett részt. Minderre a könyvek fordítójának csak korlátozott mértékben volt lehetősége.

Ezt követően Élthes Ágnes kifejtette, hogy a denotatív jelentés az adott kontextusban konnotatív jelentést kap a két műben, másként mondva Zola esetében keveredik a tudományos és poétikai kommunikációnak nevezett két szint, amely egyéb esetben szinte teljesen elkülönül egymástól. A prezentáció ezt követő részében pedig azt a kérdést járta körül az előadó, létezik-e kettős elvárás a fordítóval szemben, attól függően, irodalmi vagy szakszöveget fordít-e. Ennek kapcsán a regényekből származó konkrét példákat is felsorakoztatott: így például szakmailag kifogásolható lenne, hogy Antal László fordításában „öntöttvas-szerkezet” helyett „vasszerkezet” szerepel az egyik műben, vagy éppen az, hogy a másikban egy helyen felcserélte a „tolattyú” és a „dugattyú” terminusokat a nyelvi közvetítő. Hasonló szakmai problémákat vethet fel a fordítói következetlenség, amikor is lecseréli a terminusokat és más szót használ helyettük. Mindezek az aprónak tűnő tévesztések azonban összességében nem vonnak le a műfordítás összképéből és a műfordító teljesítményéből, hiszen az előadó szerint neki más szempontokra is tekintettel kellett lennie a mű átültetése során.

A tavaszi félév utolsó előadójaként Prószéky Gábort, a MANYE elnökét köszönthette az előadássorozat májusban, aki *Saussure és Wittgenstein a nyelvtechnológiában (Új eredmények és komoly remények a számítógépes nyelvészetben)* címmel tartott lebilincselő prezentációt. A bevezetőben a címben szereplő két tudós nyelvvel kapcsolatos gondolatait idézte fel, majd áttért az úgynevezett szóbeágyazási modellekre. A disztribúciós szemantika alapján a szavak jelentése szorosan összefügg azzal, milyen kontextusban használjuk őket. Viselkedésük reprezentálására az elmúlt években megjelentek a vektor alapú szóbeágyazási modellek, amelyek jelenleg nagy népszerűségnek örvendenek. Immár az MTA-PPKE Magyar Nyelvtechnológiai Kutatócsoportjában is zajlanak ilyen jellegű vizsgálatok, amelyek célja egy nagyméretű magyar lexikális adatbázis lét-

rehozása. Az ebben szereplő szavakhoz rövid idő alatt olyan szemantikai jegyeket kívánnak találni, amelyek hatással vannak a szavak morfológiai, helyesírási, illetve szemantikai viselkedésére.

Ezt követően az előadó röviden kitért a vektoros reprezentációk megjelenésére, ezen belül is a *word2vec* nevű, szabadon letölthető programra, amely vektorokká alakítja át a nyelv szavait és vektorális viszonyokat képes felfedezni. A szóbeágyazási modell létrehozása kapcsán elmondta, hogy az egyes szavak fix méretű környezetét veszik figyelembe (öt-öt szó a kifejezés előtt, illetve után): ez a neurális hálózat bemenete. A hálózat pedig a környezetet reprezentáló vektorok súlyozott összegét használja arra, hogy megjósolja a célszót. A kísérletek alapját egy három milliárd szavas webkorpusz képezi.

A konkrét vizsgálatokba való bepillantás előtt Prószéky Gábor elmondta, hogy a kísérleteknek két célja van: egyrészt szeretnék megismerni a módszer szemantikai érzékenységét, azaz azt, mennyiben alkalmas arra, hogy magyar nyelvű korpuszon tanítva konzisztensen helyezze el a szavakat a szemantikai térben. Másrészt ki szeretnék egészíteni az adatbázist olyan szemantikai jegyekkel, amelyek hatással vannak a szavak morfológiai, helyesírási, szintaktikai viselkedésére (pl. színek, foglalkozások, nyelvek, anyagnevek). Végezetül ehhez kapcsolódóan bemutatott néhány konkrét kutatást a korpuszon, így például nem tövesített szöveggel, elemzett szöveggel vagy nem-sztenderd alakokkal (elírás, szleng stb.) végzett kísérleteket. Ezzel összefüggésben újdonságnak számít nemzetközi viszonylatban is a további, nem magyar lexikai erőforrások bevonása és a magyar–angol nyelvpárban végzett vizsgálatok. Ily módon automatikusan kimutathatóvá válnak a morfoszintaktikai, jelentéstani és világismereti hasonlóságok, a szemantikai terek pedig leképezhetők egymásba.

2017 szeptemberében negyedik teljes tanévét kezdte meg az előadássorozat, amelynek őszi féléve újabb négy előadást tartogatott. Míg az első kettő a tolmácsolás világába kalauzolta el az érdeklődőket, addig a harmadik a terminológia, a negyedik pedig a fordítás területét érintette. Az őszi félév első – összességében huszonötödik – előadása Móricz Kristóf András PhD-hallgatónak, a tanszék megbízott oktatójának, tolmács, fordítónak a nevéhez fűződött. *Információ- és kommunikáció-technológiai eszközök a tolmácsolásban* című prezentációjában először ismertette a címben szereplő eszközök hármass tipológiáját (hang- és képátviteli, valamint egyéb közvetítő berendezések; gépi tolmácsolás; tolmácsolást támogató eszközök, segédeszközök). Ezután szakirodalmi áttekintést nyújtott a kétezres évek közepétől megjelent ezirányú legfontosabb művekről, kitérve a témával kapcsolatos kritikus álláspontokra is.

Az előadás ezt követő részében saját, feltáró jellegű, kérdőíves kutatását prezentálta a közönségnek, amelynek célja a Magyarországon dolgozó konferenciatolmácsok IKT-eszközhasználatának felmérése (Móricz 2016). Az összesen 34 résztvevő 13 kérdésre adott válaszai rámutattak például arra, hogy 90% fölött van azon tolmácsok aránya, akik elektronikus webes szótárakat és elektronikus formátumú párhuzamos szövegeket használnak a munkájuk során, de a speciális terminológiai programok, adatbázisok alkalmazásának aránya is meghaladja az 50%-ot. Az e mögött megbújó okokra rávilágítva Móricz Kristóf András kifejtette: a két leggyakoribb válasz az volt, hogy a tolmácsok tapasztal-

lata szerint sokat segítenek ezek az eszközök, illetve hogy pontosabbá szeretnék tenni vele a munkájukat. Érdekes persze az is, hogy míg az eseményre való – otthoni és helyszíni – felkészülés során szinte minden megkérdezett alkalmazza ezeket az eszközöket, addig tolmácsolás közben is több mint 80%-uk él ezekkel a lehetőségekkel. Ennek főként az az oka a nyelvi szakemberek indoklása szerint, hogy számos esetben áthidalhatók velük a felmerülő terminológiai nehézségek, de segítenek a megértésben és a célnyelvi produkcióban is.

A válaszadók szerint az IKT-eszközök kiemelkedő előnye a kereshetőség és a gyorsaság, de mintegy 40%-uk említette ebben a körben a rendelkezésre álló nagy adatmennyiséget is. Míg 23% szerint egyáltalán nincs hátránya az ilyen segédeszközök használatának, addig sokan (47%) felhívták a figyelmet a figyelemmegosztó, zavaró hatásukra és a felmerülő technikai problémákra (35%). Összességében a megkérdezettek több mint 60%-a szerint az IKT-eszközök konferenciatolmácsolás közben történő alkalmazása egyrészt kiváltja a korábbi papíralapú segédeszközöket, másrészt új lehetőségeket hozott a tolmácsolásban.

A tanév második előadását, amely *A tolmácsok presztízse Magyarországon* címet viselte, Pataky Éva PhD-hallgató, a tanszék megbízott oktatója, tolmács, fordító tartotta – szintén egy elvégzett kvalitatív kutatás alapján (fókuszcsoportos beszélgetések tolmácsokkal). A témaválasztás megindokolását követően a magyar és nemzetközi szakirodalom alapján kitért a presztízis és a foglalkozási presztízis fogalmára a szociológiában a korai 20. századtól napjainkig. Magyar viszonylatban kiemelte, hogy 1978-ban a KSH révén zajlott egy kísérleti presztízsvizsgálat közel száz résztvevővel, amelyet 1983-ban egy 7700 válaszadós és 1988-ban egy jóval komolyabb, 29000 résztvevős vizsgálat követett, amelyekben rangsorolták a különböző foglalkozásokat.

A fordítástudomány területén végzett eddigi kevés vizsgálat rövid ismertetése után Pataky Éva rátért saját kvalitatív kutatására, amelynek célja, hogy feltérképezze: melyek azok a tényezők, amelyek szerepet játszanak a tolmácsok foglalkozási presztízisében. Ennek feltárása érdekében – egy rövid kérdőív kitöltését követően – fókuszcsoportos beszélgetéseket folytatott összesen 14 gyakorló tolmáccsal. A prezentációban bemutatott válaszok és konkrét idézetek alapján a többség amellet foglalt állást, hogy a fordítóra és a tolmácsra külön foglalkozásként kell tekinteni, még akkor is, ha sokan mindkét tevékenységet végzik. A tolmácsok további kategorizálásának (pl. konferenciatolmács, hatósági tolmács, egészségügyi tolmács) viszont a magyar piacon egyelőre nem látják értelmét, mert még nem válnak el annyira a különböző típusok, mint más piacokon. A hasonló foglalkozásokra irányuló kérdés esetében a megkérdezettek a foglalkozások jellegére tértek ki leginkább, nem pedig azok presztízisére. Így olyan érdekes válaszok születtek, mint például az ügyvéd és a közjegyző, a pilóta és az aneszteziológus (akik „láthatatlanok”), vagy éppen az agysebész és a légiforgalmi irányító (akik hasonló, nagy megterheléssel járó munkát végeznek). A válaszok arra is rámutattak, hogy a tolmácsnak a presztízshierarchiában elfoglalt szerepe változó, hiszen minden tolmácsolás során „másvalaki bőrébe bújik”. Éppen ezért a más szakmákhoz hasonlításnak nem feltétlenül van értelme.

A prezentáció záró részében az előadó a hatalom és befolyás kérdésére mint a tolmácsok presztízisének meghatározó tényezőire tért ki. Ennek kereté-

ben rámutatott arra, hogy mindkét kifejezést a résztvevők nagy számban negatív konnotációjúnak értékelték a szakmájukat illetően. Összegzésében Pataky Éva kifejtette, hogy a kutatás következő lépéseként a kvalitatív kutatás keretében elhangzott válaszok alapján egy szélesebb körben kitöltendő kérdőívet szeretne kidolgozni, és – rétegzett mintavétellel – kvantitatív kutatássá szeretné átalakítani a lefolytatott vizsgálatot.

Az őszi félév harmadik előadása keretében Kóbor Márta, a Pécsi Tudományegyetem Francia Tanszékének adjunktusa, szintén gyakorló fordító vezetete be az érdeklődőket a terminológia rejtelmibe. *A változatos terminushasználat 'motorjai' honlapfordítási projekteken* című prezentációjának első részében a terminológiai változatosság néhány, hazánkban kevésbé ismert megközelítését mutatta be a nemzetközi szakirodalom alapján. Freixa (2002) nyomán beszélhetünk például írásmódbeli/helyesírási, morfológiai, reduktív és lexikai variánsokról, Condamines (2010) szerint nézőpontfüggő, szövegtípus-függő, alkalmazásfüggő és diakrón típusú, Pelletier (2012) alapján pedig denominatív, konceptuális és polisémikus terminológiai változatosságról. Az előadó utalt továbbá De Vecchi kutatásaira (2004, 2009), aki a céges nyelvhasználat vizsgálata során felhívja a figyelmet a cégcsoportokon belüli és a versenytársak közötti (megkülönböztetést szolgáló, szándékos) terminológiai változatosságra.

A prezentáció második részében a fordítás gyakorlati, honlapok átültetéséhez kapcsolódó szempontjai kerültek előtérbe az előadó személyes tapasztalatai alapján. Kiemelte, hogy a honlapfordítás nagyon gazdag, jól kutatható, érdekes területnek számít, amely esetében nem kell tartanunk a titoktartási kötelezettségtől sem. Ennek ellenére még kevés empirikus kutatás áll rendelkezésre ezen a téren.

Kóbor Márta konkrét példákon keresztül irányította a figyelmet olyan esetekre, amikor keresőbarát (vagyis „SEO-zott”, vagy keresőoptimalizált) szöveget kérnek a nyelvi közvetítőtől. A megbízó célja ugyanis az, hogy az internetes keresőmotorok felvegyék adatbázisukba a célnyelvi oldalt, a felhasználók, illetve vásárlók pedig az általuk ismert keresőszavak alapján megtalálják a számukra releváns információt. Ebből következően a forrásnyelvi oldalak gyakran számos szinonimát, alternatív megnevezést tartalmaznak. Felmerül tehát a kérdés, hogy például az angol forrásnyelvi műszaki szöveg mintájára a fordítónak is változtatnia kell-e az *engine*, a *drive*, a *train* és a *motor* kifejezések célnyelvi megfelelőjeként az *erőforrás*, a *motor* és az *aggregát* szavakat. Hasonló problémák merülhetnek fel európai uniós, például a fogyasztóvédelem területét érintő, angol forrásnyelvű anyagokban is, ahol – gyakran szinonimának számító – keresőkifejezéseket sorolnak fel: *internet buying rights*, *online buying rights*, *rights when buying online*, *e-commerce rights*, *distant selling rights* stb.

Az előadó rámutatott arra, hogy a fordításban a keresőbarát szöveg nem azt jelenti, hogy darabszámra egyeznie kell a terminusoknak. Sokkal inkább arról van szó a gyakorlatban, hogy az elkészített fordítást egy előre összeállított célnyelvi terminuslista alapján, amely a felhasználók által ismert kvázi szinonimákat is tartalmaz, vagy éppen konkurenciaelemzés révén optimalizálják a keresőmotorok szempontjából. A nyelvi közvetítőnek egy ilyen lista összeállítása során fontos a felhasználó fejével gondolkodnia, ezért néha el kell térnie a megszokott, egységes terminushasználatától. Ezzel összefüggésben végül arra

is felhívta a figyelmet, hogy például a *Google* keresője szankcionálja azokat az oldalakat, amelyekben túl sokszor szerepel ugyanaz a kifejezés. Az internetes „találatok korában” (Kóbor 2017) tehát a nagyközönségnek szóló honlapok esetében sokszor a változatos terminusokkal operáló fordítás tűnik a célravezetőnek.

A januári utolsó előadásban Klaudy Kinga professzor emeritus tisztelte meg az előadássorozat eddigi történetének legnépesebb közönségét. *Az aszimmetria-hipotézis és az álvisszafordítás* című prezentációját egy rövid bevezetéssel kezdte arról a műről, amely konkrét vizsgálatának alapját képezte. Diane Pearson *Csárdás* című, 1975-ben megjelent családregénye azért különleges, mert eredetileg angolul íródott, de zömében Magyarországon játszódik az 1914 és 1956 közötti években, és minden – a szereplők, a párbeszéd és a díszletek is – hiteles benne. A Miskolczy Edit által készített, 2011-ben megjelent magyar fordítás az előadó szerint még az eredeti angol műnél is jobb. Hogy ez miért van így, azt összehasonlító fordításelemzéssel próbálta meg kideríteni.

A prezentáció második részében az elméleti háttérrel mutatta be Klaudy Kinga. Ennek során kifejtette, hogy a nyelvi rendszerek közötti aszimmetria bármely nyelvpár esetében megfigyelhető tény, és megközelíthető statikusan, valamint dinamikusan is. Ez utóbbi megközelítés különösen érdekes, hiszen azt taglalja, melyek azok a különbségek, amelyek fordítási nehézséget okoznak, és milyen műveleteket végeznek a nyelvi közvetítők ezek leküzdésére. A műveletekkel összefüggő megfigyelés szerint aszimmetria figyelhető meg a forrás- és célnyelv közötti átváltás során: míg a célnyelvre történő fordítás során explicitáció megy végbe, addig az ellenkező irányban nem találunk implicitációt. Ez a műveleti aszimmetria fogalmazódik meg az aszimmetria-hipotézisben, vagyis ha a fordítóknak van választási lehetőségük, akkor inkább az explicitebb nyelvi formákat fogják választani (Klaudy és Károly 2005).

A kulturális aszimmetria, valamint Nida (1964) alapján a nyelvek és kultúrák közötti távolság felvázolása után az előadó utalt Venuti (1995) honosítás – idegenítés dichotómiájára, majd megfogalmazta a konkrét kutatással kapcsolatos hipotézisét: ha kétirányú fordítási egybevetést végzünk, nemcsak a nyelvi, de a kulturális műveletek aszimmetriája is megfigyelhető, mert a honosítás mindkét irányban felül fogja múlni az idegenítést. Ennek bizonyítására vizsgálta meg a bevezetőben említett irodalmi mű álvisszafordítási műveleteit, amelyek azért tekinthetők ál- vagy kvázi-visszafordításnak, mert a célnyelvi kultúráról szóló mű a forrásnyelven van megírva, majd azt visszafordították a célnyelvre. Ebben az esetben az eredeti szerző által már lefordított célnyelvi valóságot próbálja „visszafordítani” vagy „továbbfordítani” a nyelvi közvetítő a célnyelvre, és jellemzően ő is, az olvasó is többet tud az ábrázolt eseményekről mint maga a szerző. Ezért a fordító pótlólagos intralingvális műveletek révén még gazdagabb eszköztárral adja vissza a leírt célnyelvi világot az olvasó számára.

Az előadás záró részében az előadó konkrét példákat vonultatott fel a *Csárdás* című angol regényből és annak fordításából, amelyben a fordító a kulturális vagy pragmatikai explicitáció összes formáját alkalmazza – a várt implicitáció helyett –, és ezáltal még hitelesebben ábrázolja a két világháború közötti Magyarországot. A semleges – francia, latin és német eredetű – angol szavakat például korhű magyar kifejezésekkel adja vissza (pl. *unokahűg* helyett *kuzin*,

mély kivágás helyett dekoltázs, hobbik helyett passziók, befolyás helyett nexusok), a fordításban célnyelvi reáliákat keletkeztet (pl. *szárazkapu; pálinka; készkenő*), korhű magyar megszólításokat és megnevezéseket alkalmaz a semleges angol szavakra (pl. *kisasszonykák; Császári és Királyi Felség; Osztrák–Magyar Monarchia*), valamint célnyelvi idiómákat keletkeztet (pl. *féken tartani; szétcsapni; erős kézzel tartják a gyepelőt*).

Az előadás végén Klaudy Kinga a kutatás alapján megállapította, hogy a nyelvi műveletek aszimmetriája kiterjeszthető a kulturális műveletekre is, és a kis nyelvről nagy nyelvre történő honosítás nem jár együtt a nagy nyelvről kis nyelvre történő fordítás során alkalmazott idegenítéssel. Reményét fejezte ki továbbá, hogy majd nagy korpuszon is kimutatható lesz: bármilyen irányba fordítunk is, a fordítás prototipikus formája a honosító fordítás.

Irodalom

- Klaudy K., Károly K. 2005. Implication in Translation: Empirical Evidence for Operational Asymmetry in Translation. *Across Languages and Cultures* Vol. 6. No. 1. 13–29.
- Kóbor M. 2017. A kompetenciafejlesztés fókuszai a „találatok korában” In: Kóbor M. – Csikai Zs. (szerk.) *IRÁNYTŰ az egyetemi fordítóképzéshez – A kompetenciafejlesztés új fókuszai*. Pécs: Kontraszt. 1–8.
- Móricz K. A. 2016. Információ- és kommunikáció-technológiai eszközök használata a tolmácsolásban. *Fordítástudomány* 18. évf. 1. szám. 50–63.